
DECEMBRSKI TRIJE

Občasna razstava Zasavskega muzeja Trbovlje

Jana Mlakar Adamič

395

Izkaznica razstave

Ime: Decembrski trije

Vrsta: občasna razstava

Predmetno gradivo za razstavo: DPM-Trbovlje, Silva in Marjan Frelih, Edi Hribšek, Milenka Hribšek, Amadej Jazbec – za cerkev sv. Martina v Trbovljah, Amalija Kersnik, Marinka Kostajnshek, Ana Kralj, Dani Martinčič, Marjan Martinčič, Cvetka Müller, Rok Strniša, David Gregorčič, Lucija Mlakar, Mirko Mlakar, Knjižnica Toneta Seliškarja Trbovlje, Leopold in Antonija Odlazek, Ivica Zupan

Smrečice: Zavod za gozdove RS - KE Litija

Fotografije: DPM - Trbovlje, fototeka Muzej Velenje, fototeka ZMT, Jana Mlakar Adamič, Milan Cerinšek, Silva in Marjan Frelih, Nevenka Hacin, Edi Hribšek, Milenka Hribšek, Anica in Marjan Klančnik, Marinka Kostajnshek, Aleksander Medveš – GESS, Cvetka Müller, Breda Piškur, STPŠ Trbovlje, Vukašin Šobot, Elvira Šikovec

Risbe: Zoran Poznič

Lokacija: Zasavski muzej Trbovlje

Čas: 26. 11. 2012–31. 1. 2013

Kustosinji: Jana Mlakar Adamič, Nevenka Hacin

Postavitev in oblikovanje: Jana Mlakar Adamič, Nevenka Hacin, Edi Hribšek, Sašo Jerman, Mojca Starman

Informatorji: Celestina Babič, Marija Bekavec, DPM-Trbovlje, DPM-Zagorje, Branko Gačnik, Breda Godec, Brigita Gradišek, Gvido Knez, Hedvika Hribšek, Milenka Hribšek, Pavla Hribšek, Rosanda Kladnik, Anica in Marjan Klančnik, Alojzija Križanec, Marija Malovrh, Justo Jerman, Slavi Jordan, Marinka Kostajnshek, Franciška Milinovič, Lucija Mlakar, Cvetka Müller, Leopold Odlazek, Antonija Odlazek, Lilijana Oplotnik, Milko Plahuta, Slavi Raspotnik, Francka Šurk, Ivica Zupan

Anketa: dijaki GESŠ Trbovlje in STPŠ Trbovlje

Publikacija: zloženska z vabilom za šole

Število obiskovalcev: 1502

Spremljajoče dejavnosti: vodstva in delavnice na različne teme

396

V Zasavskem muzeju Trbovlje (že dolgo) ugotavljamo, najbrž v tem pogledu nismo izjema, da se nekatera vprašanja javnosti ciklično ponavljajo. Ena takšnih tem so različne oblike praznikov in praznovanj ter njihove modifikacije. Leto 1991, oz. uveljavitev starega družbenega reda, je spremenilo tudi slovenski praznični koledar. Novi državni prazniki in dela prosti dnevi¹ so zapolnili vrzeli, ki so nastale z opustitvijo starih. Razmah potrošništva vsakršna praznovanja podpira, kar je najbolj očitno ravno v decembru, ko prvotni pomen in izvor 'decembrskih treh' dostikrat ostaja v ozadju. Običajno že v oktobru vsiljenemu božičnemu vzdušju se ne da izogniti, zato smo v ZMT sklenili plavati s tokom. Ker se tematika v celoti sklada s široko začrtanim poslanstvom muzeja², uvrstitev razstave v program dela ni bila sporna.

Avtorici razstave sva želeli odgovoriti na pogosta vprašanja v zvezi z decembrskimi praznovanji, pojasniti izvor in genezo treh glavnih 'akterjev' ter njihovo družbeno funkcijo. Izpostavili sva, da je personifikacija v prinašalce daril zgolj zunanji atribut globljega pomena praznika. Zbrana pričevanja in pisni viri so konkretizirali modifikacije praznovanj v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in različnih socialnih okoljih zasavske regije.

Uvod v razstavno temo je bila razlaga termina praznik – kaj je praznik, kakšne praznike poznamo, kaj je šega in kaj navada. V nadaljevanju pa je razstava obsegala tri večje sklope:

I. sklop je zajemal obdobje starih verovanj in njihove preobrazbe v krščanske oblike praznikov. Kot primer 'dobre prakse' transformacije predkrščanskih našemljencev so bili predstavljeni parkeljni, ki jim je kasneje pridruženi svetniški Miklavž zakril pravo podobo, s čimer se je staro pogansko obredje prelilo v krščansko šego.

II. sklop je predstavljal božič. Pojasnil je izvor in zgodovino praznovanja božiča, osvetlil pojem adventa in adventnih svetnikov. Spremljal je nastanek in sporočila najbolj prepoznavnih božičnih znamenj, kot so jaslice, božično drevesce, adventni venček ... do izuma ameriškega Santa Clausa, ki ga danes pozna ves svet in je najtesneje povezan s potrošniško mrzlico.

¹ Med katerimi je tudi božič, ki se uradno ni praznoval od leta 1953, zadnjič je bil dela prost dan leta 1952.

² "Svoje poslanstvo opravlja na podlagi zbirke materialne in nematerialne dediščine, ki v glavnem predstavljajo razvoj in dejavnost širše regije v zadnjih dvesto letih, oziroma od začetkov rudarjenja dalje. Glavna področja zbiranja, varovanja in preučevanja so agrarne in gospodarske dejavnosti, obrt, trgovina in transport, bivalna kultura, družbene skupine, šege in navade, vzgoja, etične norme, religija, umetnost in znanost." [Odlok o ustanovitvi javnega zavoda Zasavski muzej Trbovlje. Uradni vestnik Zasavja, leto XXXIX, 27. 2. 2004, št. 3.]

III. sklop je bil namenjen izvoru in zgodovini dedka Mraza ter praznovanju noveletne jelke.

V vsakem sklopu so imeli posebno mesto ikonografija in atributi, ki so odpirali možnost diskusije. Poleg splošnega je bila enakovredno predstavljena konkretna oblika praznovanja na domačih tleh Zasavja v vrtcih, šolah in v družinskem okolju.

Na razstavi si je bilo moč ogledati primer prvotnega krašenja bivališč v času zimskega solsticija, smrečico, kakršnih so se veselili po knapovskih kolonijah kmalu po drugi svetovni vojni, in sodobno, bahavo različico zimzelenga lišpa. Predstavili smo posnetek prvotne oblike adventnega venčka in originalne stare jaslice iz zasavskih domov. Na plakatnih slikah je akad. kipar Zoran Poznič upodobil osrednje tri like decembrskih praznikov. Kmalu so bili obdani s pisemci z željami otrok. Za razlago oblačilnega videza in tipičnih atributov smo razstavili tudi njihove kostume. Vitrina božičnih in noveletnih voščilnic, ki so jih prispevali zbiralci in informatorji, je aludirala na čas pred e-pošto in sms-ji. Tudi razstavljeni predmeti so bili le v manjši meri iz depoja ZMT, večino so prispevali privatni zbiralci in informatorji, ki so vsak eksponat po muzejsko opremili še z genezo in zgodbo.

Razstavno gradivo je bilo razporejeno na 31 panojih, v treh ambientalnih postavitvah in v posameznih vitrinah. Grafične rešitve razstave so izhajale iz varčevalnih ukrepov financerja in lastne domiselnosti. Tematski sklopi so se ločevali po karakterističnih barvah (rdeča, zelena, svetlo moda, ki je bila še najbliže beli). Z naravnimi smrečicami, ki smo jih morali za časa trajanja razstave trikrat zamenjati, nas je sponzorsko oskrboval Zavod za gozdove RS - KE Litija.

Razstava se je zaključila z analizo ankete, kaj danes pomenijo prazniki mlajši generaciji in kako jih praznuje. V anketi je sodelovalo 197 dijakov Gimnazije in srednje ekonomske šole Trbovlje ter Srednje tehniške in poklicne šole Trbovlje. Rezultati niso nepričakovani. December pomeni mladim nekaj prostih dni, priložnost za snidenje družine, ob čemer so najpomembnejši polna miza in predvsem darila ter bučno noveletno zabavo. Globljih premišljanja v zvezi s prazniki niso navedli. Odgovori na anketna vprašanja v zvezi z obdarovanjem pa so pokazali, da jim je sprejemanje bolj domače od dajanja.

Poleg strokovne literature (v glavnem iz knjižnice SEM) so za pripravo razstave služili članki iz serijskih publikacij, predvsem starejših letnikov časopisov Zasavski vestnik in Zasavski tednik, ki jih hranimo v ZMT. Dragocen vir proučevanja načina praznovanja v šolah in vrtcih so bile šolske kronike OŠ iz Zasavja. Podatki društev, ki organizirajo javna praznovanja (DPM), opisi praznovanj članov Univerze za tretje življenjsko obdobje Zasavska regija ter intervjuji z informatorji pa so osvetlili konkretno dogajanje v Trbovljah, Hrastniku in Zagorju.

Spodbuditi k sodelovanju čim širši krog ljudi je bil eden od ciljev projekta. Integracija različnih struktur v muzejsko delo (srednje šole v Zasavju, Univerza za tretje življenjsko obdobje, društva, posamezniki) pomeni približevanje muzejskega dela ciljni publikli, ki jo lastna participacija še dodatno pritegne. Zaradi dosedanjega uspešnega sodelovanja in široke povezave z lokalnim okoljem je bil ta cilj v celoti realiziran.

Obisk razstave je bil dober, tudi oz. še posebej na račun bogatega in pestrega obrazstavnega programa. Ob razstavi smo ponudili strokovna vodstva za vse starostne skupine ter učne ure za predšolske otroke, učence in dijake. Predšolskim otrokom in učencem OŠ so bile namenjene še ustvarjalne urice oz. delavnice: 1. Okrasimo smrečico – dobimo 'krisban', 2. Izdelajmo jaslice, 3. Naredimo in napišimo voščilnico. Delavnic se je udeležilo 620 otrok, 78 vodstev pa 882 ljudi.

Z razstavo o treh decembrskih prinašalcih daril smo želeli opozoriti na bistvo praznovanj in reintegrirati dediščino v sodobno življenje ter ponuditi možnost drugačnega praznovanja, ki je v sozvočju z vsebino praznika in ne zgolj s potrošniško miselnostjo. Tematsko smo posegli na področje v ZMT manj raziskane nesnovne dediščine in k podobi načina življenja v Zasavju v zadnjih 200 letih dodali novo sliko.

398

Tradicionalna Miklavževa darila v času okoli druge svetovne vojne. (Foto: Edi Hribšek)

Krisban okrašen z okraski iz muzejske delavnice. Peti razred O. Š. Ivan Skvarča Zagorje. (Foto: Edi Hribšek)

Vodstvo z demonstracijo in muzejska delavnica 'Od smrečice do krisbana'. Drugi razred OŠ Trbovlje. (Foto: Edi Hribšek)

'Miklavžev ples'. Drugi razred OŠ Trbovlje. (Foto: Edi Hribšek)

Pogled na del razstave *Decembrski trije*. (Foto: Edi Hribšek)

Vitrinski del razstave *Decembrski trije*. Razstavljene jaslice so posodili informatorji. Najstarejše datirajo v obdobje okoli prve svetovne vojne. (Foto: Edi Hribšek)